

Atitudinea adecvată față de copii

La o petrecere organizată cu ocazia împlinirii vârstei de cincizeci de ani a unei cunoștințe, sunt martorul următoarei scene. Evenimentul are loc seara devreme, într-o grădină, bucurându-se de o vreme minunată. În jur de patruzeci de persoane stau așezate la mese de berărie, savurând salatele și fripturile. O femeie cam de patruzeci de ani, mamă a trei copii, tocmai își hrănește copilul cel mic. Sibylle, să îi spunem așa, își crește singură copiii și mai are o fiică de șaisprezece ani și un băiat de unsprezece ani pe nume Marcus.

Din neatenție, Sibyllei îi scapă niște salată pe masă în timp ce își hrănește fiul. Celălalt fiu al ei, Marcus, așezat vizavi de ea, râde zgomotos și spune: „Mama mea este o proastă. Nu e în stare de nimic! Nici măcar să îl hrănească pe cel mic... I se ard fripturile în tigaie, laptele îi dă în foc, ne duce mereu la școală cu întârziere... Nu cred că există cineva mai prost decât mama!”

Adulții de la masă observă ce se întâmplă și așteaptă să vadă cum va reacționa Sibylle. Stingherită, își coboară privirea și, după o scurtă pauză, spune: „Da, chiar așa și este – sunt o ratată, nu sunt bună de nimic...”. Câțiva dintre cei prezenți se încruntă. Sibylle se supune într-adevăr verdictului dat de fiul său!

Astfel de scene pot fi observate foarte des în ziua de azi. Cum iau ele naștere? Este evident că femeia nu se află în poziția unui adult, în cazul de față, cu atât mai puțin în rolul de mamă. Din contră, copilul este cel cu rol dominant. În zilele noastre, este aproape normal ca adulții să se subordoneze copiilor. Astfel, copiii sunt forțați să devină „oameni mari” înainte de vreme.

Totuși, ei devin în acest mod aroganți și pretențioși. Nu mai au niciun respect față de educatori și profesori și nimic nu li se pare mai firesc decât să îi hărțuiască pe cei mai slabi decât ei.

Bineînțeles, mamele și tații nu procedează întotdeauna corect atunci când vine vorba de copiii lor! Cum ar putea? Cu toții suntem doar oameni. Totuși, un astfel de comportament din partea unui copil de unsprezece ani nu poate fi ignorat. Copilul își subjugă mama, îi erodează rolul de educator față de sora și fratele său și o ridiculizează în public.

Se înțelege de la sine că Sibylle ar fi trebuit să reacționeze, indiferent de conținutul afirmațiilor fiului său. În loc să admită cu voce stinsă: „Da, așa și este...“, ar fi trebuit să îl înfrunte și să îl pună să se ridice de la locul lui, cu voce hotărâtă. În timp ce sora mai mare sau un alt adult ar fi avut puțin grijă de copilul cel mic, Sibylle ar fi putut să îl pună la punct pe fiul său, discutând cu el într-un colț al grădinii. Subcapitolele care urmează descriu modul în care putem să ne comportăm față de copiii noștri în mod consecvent⁴, respectiv adecvat contextului, în astfel de situații sau în unele asemănătoare.

Constelațiile familiale sunt cu atât mai utile pentru copii, cu cât părinții adoptă mai clar atitudinea corectă față de aceștia. Dacă se întâmplă asta, „buna“ creștere aproape că vine de la sine. Interdependența dintre constelații și atitudinea de acasă a părinților trebuie, de asemenea, luată în considerare.

Ideea principală cu privire la părinți și copii este foarte simplă: copiii trebuie să poată fi copii, iar părinții, părinți. Totuși, este o realitate deja că din ce în ce mai puțini părinți își asumă rolul de părinte și că unui număr tot mai mic de copii li se

⁴ Consecvența în educație înseamnă că cei mici trebuie să suporte consecințele logice ale comportamentului lor, dar și că părinții trebuie să fie constanți în comportamentul lor față de copii. Consecința logică trebuie să rezulte din încălcarea unei reguli, care să îi fi fost explicată copilului în prealabil. Deși o pedeapsă reprezintă într-adevăr o consecință, aceasta nu este una logică, pe care copilul să o poată înțelege. (n.tr.)

permite să fie copii. Copiii devin oameni responsabili atunci când au avut experiența unor limite clare și a stabilității emoționale, încă de timpuriu. Cu toate acestea și nu de puține ori, copiii trebuie să își asume rolul de „consolator“ pentru adulții suprasolicitați de societatea actuală. Ei se percep ca fiind egali în drepturi în raport cu adulții. Acest lucru îi sperie pe copii, deoarece psihicul lor își dorește ca adulții să fie puternici și, astfel, protectori. Doar așa vor putea să se simtă în siguranță în viața de zi cu zi și să se dezvolte din punct de vedere psihic.

Copilul se simte protejat doar atunci când experimentează superioritatea adultului. Totuși, majoritatea mamelor și taților nu mai sunt capabili să se prezinte cu tărie sufletească în fața copiilor lor. De vină pentru acest lucru sunt, printre altele, zarva societății noastre și un vacuum valoric din ce în ce mai accentuat, în care chiar și adulții își pierd echilibrul emoțional.

Rezultatul inevitabil al tuturor acestor lucruri: copiii testează limitele permanent și din ce în ce mai intens, deoarece păstrează mereu speranța ca părinții să dea dovadă, într-o zi, de suveranitate și de putere. Drama copilăriei din ziua de azi constă în faptul că această speranță a copiilor rămâne profund neîmplinită, într-un număr tot mai mare de cazuri.

Michael Winterhoff, un cunoscut pedopsihiatru și autorul unei cărți devenite bestseller, a observat în ultimii 25 de ani schimbări dramatice în relația părinte-copil, schimbări care le sunt dăunătoare copiilor noștri. Le recomand tuturor părinților interesați cartea sa, *De ce copiii noștri se transformă în tirani?* (vezi bibliografia). Deoarece comportamentul părinților este inconsecvent, copiii ratează anumiți pași în maturizarea și în dezvoltarea lor, aceștia nemaiputând fi recuperați la o vârstă mai înaintată. Winterhoff vorbește și despre un „schimb de putere“ în relația părinte-copil. Experiența mea personală în lucrul cu părinți și copii nu face decât să confirme acest lucru.

Deși copiii tânjesc după modele și îndrumare, noi îi tratăm ca pe niște „parteneri“, ceea ce de multe ori îi suprasolicitează. Între

timp, acest dăunător „concept al parteneriatului“, care se referă la educația copiilor, a prins rădăcini la multe niveluri ale societății. Spre exemplu, în anumite regiuni este foarte dificil să găsești o grădiniță care să nu lucreze după acest „concept deschis“ și care să nu îi trateze pe copii ca pe niște „parteneri“. Și în școli, poziția profesorilor este erodată încontinuu, deoarece părinții se aliază cu copiii împotriva acestora, în loc să caute soluții împreună cu ei. Totuși, cât de mult respect pot copiii să le arate profesorilor și, mai târziu, celor care îi vor forma din punct de vedere profesional, atunci când părinții se solidarizează întotdeauna cu ei, împotriva celor „mari“? Acest lucru culminează cu precădere într-o propoziție pe care o aud constant în ședințele mele de consiliere cu părinții: „Dar eu sunt prietenul copilului meu!“ Prin urmare, este de mirare că adulții nu mai sunt luați în serios de către copii?

Din cauza acestei dezvoltări, doar schițată aici, a societății, în paginile care urmează trebuie să ne ocupăm intensiv de atitudinea firească a părinților față de copiii lor. De asemenea, vom alocă un spațiu destul de mare pentru a analiza prin exemple atât de importantul principiu al consecvenței în procesul educațional.

Atitudinea firească a părinților față de copii

Când vin la cabinet, unii părinți sunt uimiți atunci când le spun: „Cu ce scop vreți să îi lucrați o constelație fiicei voastre, dacă acasă nu o tratați cu atitudinea corectă, ca părinți?“

Dincolo de legăturile familiale pe care constelațiile le dezvăluie, pentru educația copiilor și adolescenților mai sunt importante și alte câteva condiții firești, fundamentale. Copiii sunt întotdeauna mici, iar părinții sunt mereu mari. Părinții „oferă“, iar copiii „primesc“. Înainte de toate, părinții oferă viață; o oferă într-un context în care morala, ca diferență dintre „bine“ și „rău“, nu joacă niciun rol. A fi părinte este un lucru atât de însemnat

încât se situează „dincolo de bine și rău“. Diferența dintre rolul de a oferi al părinților și cel de a primi al copiilor nu trebuie subestimată. Dar, pe lângă viață, părinții mai oferă și multe altele: îi oferă, de exemplu, copilului hrană și adăpost, îi dedică o mare parte a timpului lor, iar pentru acest lucru renunță la multe bucurii care le înfrumusețară viața până atunci. Prin grija lor de zi cu zi și prin propria renunțare, părinții deservesc viața, în integralitatea ei.

În cele din urmă, un copil imită și recunoaște întotdeauna ca fiind corecte lucrurile de care au dus lipsă sau pe care le-au considerat importante în familia de proveniență, atât tatăl, *cât și* mama. Atunci când, de exemplu, mama își impune propriul sistem de valori în educația copilului, copilul urmează în prim plan exemplul ei, dar în plan secundar îi este solidar tatălui. Copilul urmează la un anumit nivel exemplul celui care se impune, dar înfăptuiește ceea ce este în plan secund, ceea ce nu este permis.

În dragostea pe care o simt, copiii vor să le facă dreptate *ambilor* părinți. Acest lucru se întâmplă inconștient și poate fi privit ca o „aliere a copilului“ cu părintele aflat în inferioritate. Atunci când, de exemplu, un tată divorțat îi spune fiicei sale: „Să nu fii ca maică-ta! E o curvă și o ratată! Mai rău ca ea nu se poate!“, fiica se solidarizează astfel cu mama, deoarece, în sufletul lui, orice copil „este“ atât mama, cât și tatăl său! El nici nu poate să fie altfel decât sunt ei.

Atunci când tatăl spune: „Ai voie să fii atât ca mine, cât și ca mama ta“, copilul nu este obligat să preia părțile problematice ale mamei sale. Copilul ia de la ambii părinți lucrurile de care are nevoie pentru dezvoltarea sa interioară. Atunci când părinții își privesc cu atenție copiii, ei pot observa care părți ale lor sunt iubite de către aceștia și cum anume.

Și încă un lucru este important: ceea ce tatăl și mama au să-și reproșeze unul altuia îi va deranja și la copilul lor! Când educația devine problematică, soluția este următoarea: dacă părinții se apreciază unul pe celălalt, atunci își vor aprecia și copilul. Pe

lângă asta, părinții ar trebui să se pună de acord cu privire la un nou sistem de valori în educația copiilor, care să înglobeze valorile amândurora.

Dacă luăm în considerare toate aceste puncte, devine clar că părinții ocupă un rang mai înalt față de copiii lor, fiindu-le astfel supraordonați. În plus, și frații și surorile mai mari au înțietate față de cei și de cele mai mici, precum și copiii biologici față de cei adoptivi. Cel puțin asta arată, fără echivoc, constelațiile familiale.

Buna creștere vine de la sine atunci când părinții sunt cu adevărat „mari“, iar copiii, cu adevărat „mici“: părinții se comportă calm, afectuos, suveran și, în orice privință, consecvent. În plus, se folosesc de puterea exemplului pentru a le arăta copiilor direcția în care să se dezvolte. În cazul ideal, pot suporta cu bine accesele de furie ale copiilor, nefiindu-le frică de pierderea afecțiunii acestora, deoarece sunt stăpâni pe sine.

Cel care este stăpân pe sine, în calitate de tată sau de mamă, nu va avea probleme să se comporte adecvat contextului față de copilul său. Copiii pot dezvolta maturitate psihică doar dacă părinții îi tratează în mod consecvent și dacă le dau de înțeles că nu îi pot „juca pe degete“, după bunul lor plac. Copiii noștri au dreptul ca adulții care îi educă să fie autonomi și să nu poată fi manipulați. Doar așa învață ca mai târziu să ia în serios alți adulți, educatorii și profesorii din mediul lor social.

Să luăm următorul exemplu, pentru a clarifica: revelatoare în ceea ce privește echilibrul de putere părinte-copil este mai ales observarea felului în care copiii își cheamă părinții și felul în care cei din urmă reacționează la acest lucru. Când copilul strigă prin toată casa „mami“ sau „tati“, cei mai mulți părinți „sar“ în întâmpinarea lui și întreabă ce s-a întâmplat – chiar dacă tocmai se aflau la birou, ocupați cu lucruri dintre cele mai importante. Indiferent dacă tati e la subsol sau mami în pod, atunci când micuța Jennifer îi strigă, ei apar de îndată la datorie... În acest caz, este clar cine e șeful în familie!

Un experiment mental: ce efect ar avea asupra lui Jennifer situația în care tati sau mami nu ar veni într-un suflet, ci ar spune pe un *ton normal*: „Mi-e foarte greu să te înțeleg! Ce ai spus?” Dacă vrea să se facă auzit, copilul este acum forțat să iasă din camera lui, sau de oriunde altundeva este, și să meargă la adult – nu invers! Nu este nicio problemă dacă în această situație adultul rămâne la locul lui și dacă repetă calm, chiar și după ce copilul l-a chemat a treia oară: „Îngerașul meu, nu prea te pot înțelege. Vrei să îmi spui ceva?” În orice caz, tati sau mami trebuie să rămână exact acolo unde se află. Acest limbaj al trupului este fără echi-voc pentru copil. Prin astfel de comportamente ale părinților i se transmite clar cine de cine are nevoie aici, cine este „mic” și cine este „mare”. Copiii trebuie să învețe că mami și tati își vor termina mai întâi în liniște activitatea care îi preocupă în acel moment și că, abia după aceea, se vor ocupa de odraslele lor. Cine își întreprinde mereu activitatea, în mare agitație, pentru a se pune imediat la dispoziția copilului, transmite astfel un mesaj dezastruos.

Din punctul meu de vedere, mulți părinți sunt atât de ocupați cu propria persoană încât lasă deoparte educarea copiilor, reacționând doar mecanic. Un tur ghidat al unui muzeu oarecare sau al unui castel lasă să se vadă cât de incredibil de rapid s-a schimbat stilul de educare în societatea noastră în ultimii douăzeci-treizeci de ani: din păcate, în prezent, nu este neobișnuit ca mulți copii, începând cu vârsta de aproximativ trei ani, să aibă voie să se despartă de părinții lor și să facă, bineînțeles, tot ceea ce nu ar trebui să facă. Ghidul turistic este cel sau cea care trebuie, de cele mai multe ori, să îi avertizeze pe copii să nu atingă exponatele, să nu năvălească singuri în alte săli de expoziție și așa mai departe. În mod firesc, ar fi treaba părinților să îi atenționeze! Totuși, de cele mai multe ori, se vede abia la finalul turului cine este mama sau tatăl respectivelor ștregari, deoarece părinții au abdicat cu totul de la educarea copiilor. Ei predau întreg controlul asupra copiilor celui care ar trebui, de fapt, să se concentreze pe ghidarea turiștilor. Nu de puține

ori, cu ocazia unui astfel de tur, descoperi mai degrabă lucruri despre anumiți copii și despre comportamentul lor enervant, decât despre subiectele de interes pentru care veniseși de fapt. Acum douăzeci de ani, acest fenomen se întâlnea mult mai rar.

Un comportament consecvent față de copii este ceva tot mai rar, deși problema consecvenței este o problemă cheie din toate punctele de vedere. Din acest motiv, îmi doresc să tratez această temă în mod intensiv, dând mai multe exemple.

Werner îl vede pe fiul său, Joel, în vârstă de zece ani, jucându-se în grădină. La o temperatură de șase grade Celsius, băiatul este îmbrăcat doar cu un tricou. Werner îi spune fiului să intre în casă și să se îmbrace cu o jachetă, dacă vrea să se joace în continuare afară. Totuși, Joel abia dacă reacționează. Nu îi aruncă nici măcar o privire tatălui său. Continuă să dea cu piciorul într-o piatră, ca și când tatăl nici măcar nu ar fi vorbit cu el.

În cel mai bun caz, după două minute, tatăl (Werner) va repeta încă o dată propoziția și, din nou, nu va primi nicio reacție în schimb. După aceea, subiectul va fi dat uitării cu rapiditate, deoarece Werner va fi gestionat situația cu puțin mai multă tărie interioară decât cea a unei marionete... Iar Joel va suferi, dacă are ghinionul să se îmbolnăvească de un guturai sau de o gripă, două zile mai târziu. Și ce a învățat Joel din toate acestea? A învățat că neascultarea solicitării tatălui nu are nici cea mai mică urmare. Joel nu ia deloc în serios rolul de tată al lui Werner. Ba mai mult, el și-a dat seama că îl poate controla pe tatăl său după bunul lui plac, nu invers.

Același lucru se întâmplă și atunci când trebuie să le solicităm în repetate rânduri copiilor noștri să facă un anumit lucru, de exemplu să agațe jacheta în cuier. Dacă părinții trebuie să îi solicite unui copil mai mult de o dată, maximum de două ori, să facă ceva, atunci aceștia și-au pierdut deja o parte din autoritatea de educare!

De asemenea, mama și tata au pierdut și atunci când se roagă de copil în genunchi, când spre exemplu strigă de la fereastră,

în grădină: „Vino odată înăuntru, iarăși stai atât de târziu... Te rog...” De cele mai multe ori, după cinci minute nu se va fi întâmplat încă nimic și astfel acest scenariu umilitor se repetă: „Of, micuțule, hai odată... Te-am rugat de acum cinci minute... Sora ta se va întoarce în curând acasă și sigur îi este foame... Propun să vii înăuntru să mănânci...”

Cine se întinde la discuții, făcând „propuneri” elaborate, pierde respectul copiilor săi și le permite acestora să îi irosească energia! Părintele care cerșește astfel intră el însuși în rolul copilului și devine „mic”. Cum putem aștepta de la un copil ca el să ducă la îndeplinire neîntârziat „propuneri” ale părinților care se înjosesc astfel în fața lui?

Putem proceda și altfel? Da, sigur că putem! Să ne întoarcem încă o dată la Joel. În ziua următoare, mama lui observă că fiul său se joacă în grădină, îmbrăcat la fel, doar în tricou, la aceeași temperatură, pe o ploaie mărunță. În momentul în care Joel nu reacționează de prima dată când îl strigă, ea continuă pe un ton clar, hotărât: „Număr până la trei – dacă până atunci nu vii înăuntru să te îmbraci cu ceva mai călduros, va trebui să îți petreci restul după-amiezii în camera ta. O să răcești imediat îmbrăcat atât de subțire.” Mama numără până la trei și, într-adevăr, băiatul vine de îndată înăuntru, îmbrăcându-se cu o jachetă. El știe precis că mama lui este consecventă și că îl va trimite într-adevăr în camera lui dacă nu se conformează. Atât de ușor este! E vorba aici despre consecvență parentală și nu despre o pedeapsă!

Ce a învățat Joel? Pe de o parte, i s-au explicat consecințele asupra sănătății pe care le poate avea jucatul în grădină, îmbrăcat fiind cu haine prea subțiri. Pe de altă parte, Joel a văzut că mama sa știe să se impună, că poate să conteze pe ea. Joel o poate lua în serios pe mama sa, însă din păcate nu și pe tată.⁵

⁵ Preluare revizuită din Thomas Schäfer: *Wie die Seele uns durchs Leben führt*, München, 2011, pp. 110 și urm.

Limbajul dintre părinți și copii

Să aruncăm o privire mai atentă asupra limbajului dintre părinți și copii: copiii ai căror părinți le sunt prieteni și parteneri se adresează acestora cu numele mic. Totuși, micul Joel s-ar putea să aibă mulți prieteni care se numesc Simon sau Moritz, dar are doar un singur tată, indiferent care este prenumele lui. De aceea, părinții ar trebui să insiste ca atunci când copiii li se adresează, să facă acest lucru folosind „tati“ sau „mami“ și nu numele lor mici. Îi putem explica copilului în liniște că nu are decât o singură mamă și un singur tată și că acesta este un lucru deosebit.

De obicei, părinții inconsecvenți abia dacă au intensitate în tonul vocii atunci când îi solicită fiului sau fiicei să facă ceva. Când ne întrebăm copilul cu voce scăzută și subțire dacă ar vrea să vină la masă, nu trebuie să ne mirăm dacă nu vine deloc! Tonul vocii te dă de gol în fața copilului și îi arată că tu, ca părinte, ai renunțat deja în interiorul tău și că nici nu mai speri că va face ceea ce îi spui. De asemenea, este necesar să ne adresăm copiilor cu solicitări directe. Nu formulăm ceea ce avem de zis sub formă de întrebare: „Vii la masă?“, ci sub formă de exclamație: „Vino la masă *acum!*“ Copiii au nevoie de indicații *clare și neechivoce*.

De exemplu, tata și mama îi pot explica copilului, cu afecțiune și prin cuvinte potrivite, că dacă ajunge la masă cu o întârziere mai mare de trei minute, nu va mai primi de mâncare. După ce va petrece o după-amiază fără să fi mâncat prânzul, cu siguranță că pe viitor va fi întotdeauna punctual la ora mesei! Se înțelege de la sine și că în această zi nu va mai primi nici dulciuri între mese. Și, desigur, nu este vorba aici despre o pedeapsă, ci despre o consecință logică!

Ne putem imagina că Joel, din exemplul nostru, va încerca din nou și din nou să exploateze diferitele strategii ale părinților. Copiii știu întotdeauna cum să îi folosească pe părinți, unul împotriva celuilalt. Această tendință de a-i „folosi“ este în orice caz un comportament firesc al copiilor. Cauza acestuia nu este